

УДК 37.015.31:316.647.5

ДЕТЕРМІНАНТИ ПОКАЗНИКА РІВНЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СЕРЕД ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ З РІЗНОЮ МОТИВАЦІЄЮ ДО ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ

Гайдук Г.А., аспірант

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Стаття присвячена емпіричному виокремленню детермінант показників рівнів педагогічної толерантності серед педагогічних працівників з різною мотивацією до досягнення успіху. У статті описуються результати множинного регресійного аналізу. Цей метод визначає найбільш суттєві прогностичні детермінанти показника рівня педагогічної толерантності серед працівників з різною мотивацією до досягнення успіху.

Ключові слова: мотивація, толерантність, професійна толерантність, мотивація досягнень, компоненти мотивації, «мотивація досягнення успіху», факторний аналіз, множинний регресійний аналіз.

Статья посвящена эмпирическому выделению детерминант показателей уровней педагогической толерантности среди педагогов с разной мотивацией к достижению успеха. В данной статье описываются результаты множественного регрессионного анализа. Этот метод определяет существенные прогностические детерминанты показателя уровня педагогической толерантности среди работников с разной мотивацией к достижению успеха, определение базовых детерминант педагогической толерантности личности.

Ключевые слова: мотивация, толерантность, профессиональная толерантность, мотивация достижений, компоненты мотивации, «мотивация достижения успеха», факторный анализ, множественный регрессионный анализ.

Galina G.A. DETERMINANTS' INDICATOR OF PEDAGOGICAL TOLERANCE LEVEL AMONG PEDAGOGICAL STAFF WITH A DIFFERENT MOTIVATION TO SUCCEED

The article is devoted to the empirical singling of determinants' indicators of pedagogical tolerance level among pedagogical staff with a different motivation to succeed. This article describes the results of multiple regression analysis, what means identification of the most significant prognostic determinants of indicator of pedagogical tolerance among workers with different motivation to succeed, the definition of basic determinants of pedagogical tolerance of personality

Key words: motivation, tolerance, professional tolerance, motivation to succeed, components of motivation, „motivation to succeed”, factor analysis, multiple regression analysis.

Постановка проблеми. Мотивація є однією з фундаментальних проблем як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології. Її значущість для розробки сучасної психології пов'язана з аналізом джерел активності людини, спонукальних сил її діяльності, поведінки. Успіх людини в будь-якій діяльності значною мірою залежить від здібностей людини і її прагнення досягти високих результатів, тобто від мотивації досягнення. Сама природа мотивації досягнення, компоненти, що характеризують її, свідчать про те, що вона ефективно впливає на формування особистості і тому є важливим засобом реалізації професійних цілей, формування особистості професіонала зі всіма його важливими характеристиками, що включає в себе і педагогічну толерантність.

Тому важливим питанням якими є базові детермінанти педагогічної толерантності особистості під час професійної діяльності серед працівників з різними рівнями мотивації до досягнення успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження психо-

логічних аспектів толерантності, її сутності і функцій внесли: Г. Олпорт, Е. Фром, П. Страусон, С. Кобаса, П. Ніколсон, О. Асмолов, С. Бондирева, І. Гриншпун, Г. Солдатова та інші. Низка важливих питань перебуває на стадії активного вивчення, у тому числі питання психологічних механізмів та складових толерантності, психологічних критеріїв її сформованості.

Принципи формування толерантності досліджували М. Уолцер, К. Нідерсоні, Дж. Ларсен, В. Лекторський, В. Подобед, Е. Антипова та інші. Наразі вивчаються етапи професійного становлення фахівця (В. Бодров, Е. Зеєр, Є. Климов, Д. Фельдштейн та ін.); визначаються механізми та соціально-психологічні умови позитивного/деструктивного розвитку особистості в професії (С. Безносов, А. Деркач, Л. Дика, Л. Мітіна, А. Маркова, С. Шапкін, М. Ясницький та ін.); розглядаються професійно значущі якості (Н. Государев, Л. Лаптев, В. Шадріков); вивчаються умови і передумови розвитку професійної свідомості в студентському віці (Н. Жигінас, В. Жуков, Г. Любимова, Ю. Поваренков).

Толерантність визначається в роботах як особливість особистості професійно компетентної людини, як визначальна успішність її діяльності та самореалізації (М. Губанова, Л. Миколаєва, Г. Солдатова та ін.). У той же час змістовні характеристики толерантності професіонала в психологічних дослідженнях тільки починають виявлятися (Ж. Вірна, Л. Засєкіна, М. Кандиба, Є. Касьянова, В. Каширіна та ін.). У соціально-психологічних дослідженнях толерантність розглядається з декількох позицій – як ціннісна орієнтація суб'єкта в значимому для нього співтоваристві або групі, форма соціальної взаємодії, механізм спілкування, професійно значуща якість фахівця, який працює в групі професій «людина – людина» (В. Бойко, Н. Лебедева, В. Магун, М. Мириманова, Т. Стефаненко та ін.).

Постановка завдання. Завданнями статті є: визначення найбільш суттєвих прогностичних детермінант показника рівня педагогічної толерантності серед працівників з різними рівнями мотивації до досягнення успіху, визначення базових детермінант педагогічної толерантності особистості під час професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення найбільш суттєвих прогностичних детермінант показника рівня педагогічної толерантності серед працівників з різними рівнями мотивації до досягнення успіху, визначення базових детермінант педагогічної толерантності особистості під час професійної діяльності за допомогою множинного факторного аналізу нами було обрано такі методики: шкала толерантності до невизначеності (Е. Луковицька), діагностика мотиваційної структури особистості (В. Мільман), методика діагностики особистості на мотивацію досягнення (Т. Елерс), методика діагностики професійної педагогічної толерантності (Ю. Макаров), методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у сфері мотивацій і потреб (О. Потьомкіна), смисложиттєві орієнтації (методика СЖО) (Д. Леонтьєв), опитувальник комунікативної толерантності (В. Бойко), тест на ригідність.

Дослідження було проведено на вибірці педагогічних працівників ВоК НУХТ у кількості 200 осіб віком від 21 до 63 років. Під час формування вибіркової сукупності нами було дотримано вимоги до її змістовності та еквівалентності. Виконання вимог критерію змістовності вибірки досягалося шляхом підбору вибірки, що відповідала предмету дослідження та основним дослідницьким гіпотезам.

Найчастіше метод регресійного аналізу використовується для вивчення можливості передбачення певного результату за кілько-

ма попередньо вимірюваними характеристиками. При цьому передбачається, що зв'язок між однією залежною змінною (Y) і кількома незалежними змінними (X) можна виразити лінійним рівнянням:

$$Y = b + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_px_p + e,$$

де Y – залежна змінна; x_1, \dots, x_p – незалежні змінні; b, b_1, \dots, b_p – параметри моделі; e – помилка передбачення. Крім передбачення і визначення його точності, множинний регресійний аналіз дає також змогу визначити і те, які діагностичні показники (незалежні змінні) найбільш істотні для передбачення, а якими змінними можна знехтувати, виключивши їх з аналізу.

Для реалізації вказаного методу ми скористалися об'ємом даних, що були отримані в результаті факторизації діагностичних критеріїв професійної толерантності, та застосували до них множинний регресійний аналіз з використанням зворотного покрокового методу (Backward).

У результаті використання методу множинного регресійного аналізу щодо факторних оцінок вибірки педагогічних працівників ВоК НУХТ із середнім рівнем мотивації досягнення успіху було отримано остаточну модель множинної регресії, яка пояснює 90% дисперсії залежної змінної («педагогічна толерантність») (при цьому коефіцієнт множинної кореляції остаточної регресійної моделі складає 0,943), що дозволяє перейти до її змістовної інтерпретації (таблиця 1)).

Як видно з таблиці 1, у групі осіб із середнім рівнем мотивації досягнення успіху МРА було виключено фактор 6 «Орієнтація на егоїзм». Змістові компоненти виключеного фактору, звісно, можуть певним чином впливати на формування педагогічної толерантності, проте вони не виступатимуть у ролі її основоположних детермінант власне серед респондентів цієї групи. Окрім того, у зв'язку з низькою статистичною значущістю та малим вкладом b-показників у загальну модель регресії, під час аналізу не братимуться до уваги фактор 1 «Загальножиттєва мотивація особистості» ($p=0,234$) та фактор 4 «Мінливість емоційних станів» ($p=0,284$).

Величини стандартизованих коефіцієнтів регресії (β) дають змогу зробити аргументований висновок щодо вкладу кожного фактору, відібраних у результуючу модель множинної регресії. Основними детермінантами формування педагогічної толерантності (як залежної змінної) у групі педагогічних працівників із середнім рівнем мотивації досягнення успіху стали:

- фактор 2 «Осмысленість життя» ($\beta=0.884$);
- фактор 5 «Локус контролю життя» ($\beta=0.327$);

– фактор 3 «Реальна робоча мотивація» ($\beta=0.235$).

Отже, конструктивність формування та прояву педагогічної толерантності серед осіб із середнім рівнем мотивації до досягнення успіху у комплексі їх особистісних характеристик найбільшою мірою визначають: осмисленість життя, результат життя, мета у житті, процес життя, локус контролю життя, комунікативна толерантність, робоча реальна мотивація, суспільна корисність, стенічні емоційні переживання.

На етапі множинного регресійного аналізу даних вибірки педагогічних працівників із середнім рівнем мотивації досягнення успіху нами було отримано рівняння регресії, яке дозволяє за обчисленими параметрами множинної регресії здійснити оцінку (передбачення) невідомих значень «залежної» змінної за відомими значеннями «незалежних» змінних:

$Y=49,996+5,628$ (factor 2)+ $1,905$ (factor 5)+ $1,861$ (factor 3)+ $1,826$ (factor 7), де показ-

ник $49,996$ – це вільний член рівняння регресії; $5,628$ – коефіцієнт регресії (Unstandardized Coefficient) фактора 2 «Осмисленість життя»; $1,905$ – коефіцієнт регресії фактора 5 «Локус контролю життя»; $1,834$ є коефіцієнтом регресії фактора 3 «Реальна робоча мотивація»; $1,826$ – коефіцієнт регресії фактора 7 «Орієнтація на успіх».

Внаслідок застосування методу множинного регресійного аналізу щодо факторних оцінок групи респондентів із високим рівнем мотивації до досягнення успіху було отримано остаточну модель множинної регресії, яка пояснює понад 91% дисперсії залежної змінної («загальний показник якості життя – педагогічна толерантність») (при цьому коефіцієнт множинної кореляції остаточної регресійної моделі складає $0,956$), що дозволяє перейти до її змістової інтерпретації (таблиця 2).

Аналізуючи результати МРА, наведені у таблиці, ми можемо констатувати, що результуюча модель містить усі закладені фактори. Варто зауважити, що фактор 6 «Орієн-

Таблиця 1

Коефіцієнти множинного регресійного аналізу для вибірки педагогічних працівників із середнім рівнем мотивації досягнення успіху

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Знч.
	B	Стд. помилка	Бета (b)		
2 (Константа)	49,996	.941		53,156	.000***
Фактор 1	-1,161	.891	-.165	-1,303	.234
Фактор 2	5,628	.685	.884	2,781	.000***
Фактор 3	1,834	.901	.235	1,702	.033*
Фактор 4	1,788	.678	.127	1,161	.284
Фактор 5	1,905	.685	.327	8,220	.027*
Фактор 7	1,826	.576	.164	1,538	.016*

Примітка: а – залежна змінна «педагогічна толерантність»; рівень достовірності: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,001$.

Таблиця 2

Коефіцієнти множинного регресійного аналізу для вибірки педагогічних працівників із високим рівнем мотивації досягнення успіху

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Знч.
	B	Стд. помилка	Бета (b)		
1 (Константа)	50,550	.239		211,634	.000***
Фактор 1	-1,189	.242	-.214	-4,915	.000***
Фактор 2	1,071	.239	.143	3,228	.002**
Фактор 3	1,053	.220	.128	2,969	.005**
Фактор 4	-1,045	.234	-.104	-1,476	.047*
Фактор 5	5,011	.244	.893	20,507	.000***
Фактор 6	0,340	.226	.067	1,503	.140
Фактор 7	0,128	.241	.023	0,532	.597

Примітка: а – залежна змінна «педагогічна толерантність»; рівень достовірності: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$.

тація на егоїзм» та 7 «Орієнтація на успіх» не будуть братися до уваги в подальшому аналізі у зв'язку з їх недостатньою статистичною значущістю ($p=0,140$ та $p=0,597$ відповідно).

Отримані величини стандартизованих коефіцієнтів регресії (β) дають змогу стверджувати, що основними детермінантами педагогічної толерантності (як залежної змінної) у групі педпрацівників з високим рівнем мотивації досягнення успіху є:

- фактор 5 «Локус контролю життя» ($\beta=0.893$);
- фактор 1 «Загальножиттєва мотивація особистості» ($\beta= -0.214$);
- фактор 2 «Осмиленість життя» ($\beta=0.143$);
- фактор 3 «Реальна робоча мотивація» ($\beta=0.128$).

Отже, особливості реалізації конструкта «педагогічна толерантність» серед осіб із високим рівнем мотивації до досягнення успіху у комплексі їх особистісних характеристик найбільшою мірою визначають локус контролю життя, комунікативна толерантність, загальножиттєва ідеальна мотивація, загальножиттєва реальна мотивація, підтримка життєзабезпечення, соціальний статус, загальна активність, робоча ідеальна

мотивація, творча активність, спілкування, осмиленість життя, результат життя, мета у житті, процес життя, робоча реальна мотивація, суспільна корисність, стеничні емоційні переживання.

На етапі множинного регресійного аналізу даних вибірки педагогічних працівників з високим рівнем мотивації досягнення успіху нами було отримано рівняння регресії, яке дозволяє за обчисленими параметрами множинної регресії здійснити оцінку (передбачення) невідомих значень залежної змінної за відомими значеннями незалежних змінних:

$Y=50,550+5,011$ (factor 5) $+(-1,189)$ (factor 1) $+1,071$ (factor 2) $+1,053$ (factor 3) $+(-1,045)$ (factor 4), де показник 50,550 – це вільний член рівняння регресії; 5,011 – коефіцієнт регресії фактора 5 «Локус контролю життя»; -1,189 – коефіцієнт регресії фактора 1 «Загальножиттєва мотивація особистості»; 1,071 є коефіцієнтом регресії фактора 2 «Осмиленість життя»; 1,053 – коефіцієнт регресії фактора 3 «Реальна робоча мотивація»; -1,045 коефіцієнт регресії фактора 4 «Мінливість емоційних станів».

Застосування МРА щодо факторних оцінок у групі осіб з надвисоким рівнем мотивації до

Таблиця 3

Коефіцієнти множинного регресійного аналізу для вибірки педагогічних працівників з надвисоким рівнем мотивації досягнення успіху

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Знч.
	B	Стд. помилка	Бета (b)		
2 (Константа)	50,542	.497		101,653	.000***
Фактор 1	-1,046	.430	-.169	-2,433	.024*
Фактор 2	0,462	.543	.071	0,850	.404
Фактор 3	1,006	.501	.073	1,010	.032*
Фактор 5	1,526	.421	.178	1,712	.003**
Фактор 6	-0,177	.655	-.024	-0,271	.789
Фактор 7	5,347	.499	.924	1,054	.000***
.924	1,054	.000***			

Примітка: а – залежна змінна «педагогічна толерантність»; рівень достовірності: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$.

Таблиця 4

Рангування факторів у регресійних моделях трьох підгруп респондентів за величиною b-показників

Педпрацівники з середнім рівнем мотивації досягнення успіху		Педпрацівники з високим рівнем мотивації досягнення успіху		Педпрацівники з надвисоким рівнем мотивації досягнення успіху	
Фактор 2	.884	Фактор 5	.893	Фактор 7	.924
Фактор 5	.327	Фактор 2	.143	Фактор 5	.178
Фактор 3	.235	Фактор 3	.128	Фактор 3	.073
Фактор 7	.164	Фактор 4	-.064	Фактор 1	-.169
		Фактор 1	-.214		

Примітка: до уваги бралися b-показники, що є статистично-значущими.

досягнення успіху було отримано остаточну модель множинної регресії, яка пояснює майже 90% дисперсії залежної змінної («рівень макіавеллізму») (при цьому коефіцієнт множинної кореляції остаточної регресійної моделі складає 0,949), що дозволяє перейти до її змістової інтерпретації (таблиця 3).

Як видно з таблиці 3, регресійним аналізом було виключено фактор 4 «Мінливість емоційних станів». Статистично незначущими виявились показники регресійного передбачення за факторами 2 «Осмисленість життя» та 6 «Орієнтація на егоїзм» ($r=0,404$ та $r=0,789$ відповідно). Величини стандартизованих коефіцієнтів регресії (β) результуючої моделі МРА дають змогу зробити висновок щодо вкладу кожного фактора відібраного у модель множинної регресії. Основними детермінантами педагогічної толерантності (як залежної змінної) у групі осіб з надвисоким рівнем мотивації до досягнення успіху стали:

- фактор 7 «Орієнтація на успіх» ($\beta=0.924$);
- фактор 5 «Локус контролю життя» ($\beta= 0.178$);
- фактор 1 «Загальножиттєва мотивація особистості» ($\beta=-0.169$).

Отже, педагогічну толерантність як здатність осіб з надвисоким рівнем мотивації досягти успіху у комплексі їх особистісних характеристик найбільшою мірою визначають: орієнтація на владу, орієнтація на результат, локус контролю життя, комунікативна толерантність, загальножиттєва ідеальна мотивація, загальножиттєва реальна мотивація, підтримка життєзабезпечення, соціальний статус, загальна активність, робоча ідеальна мотивація, творча активність, спілкування.

На заключному етапі множинного регресійного аналізу даних вибірки педагогічних працівників з надвисоким рівнем мотивації досягнення успіху нами було отримано рівняння регресії, яке дозволяє за обчисленими параметрами множинної регресії здійснити оцінку (передбачення) невідомих значень залежної змінної за відомими значеннями незалежних змінних:

$$Y=50,542+5,347 (\text{factor } 7)+1,526 (\text{factor } 5)+(-1,046) (\text{factor } 1)+1,006 (\text{factor } 3),$$

де показник 50,542 – це вільний член рівняння регресії; 5,347 – коефіцієнт регресії фактора 7 «Орієнтація на успіх»; 1,526 – коефіцієнт регресії фактора 5 «Локус контролю життя»; -1,046 є коефіцієнтом регресії фактора 1 «Загальножиттєва мотивація особистості»; 1,006 – коефіцієнт регресії фактора 3 «Реальна робоча мотивація».

Відомості МРА, отримані з диференційованих нами трьох груп, ми прорангували за

величиною b -показників та виявили відмінності у переліку та силі впливу факторів з моделі регресійного аналізу на формування толерантної поведінки під час професійної педагогічної діяльності (табл. 4).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, використаний факторний аналіз дав змогу визначити базові детермінанти показника рівня педагогічної толерантності серед педагогічних працівників з різною мотивацією до досягнення успіху, а саме: у педагогічних працівників, що мають середній рівень мотивації до успіху, за рівнянням дисперсії найбільшою мірою визначаються: осмисленість життя, результат життя, мета у житті, процес життя, локус контролю життя, комунікативна толерантність, робоча реальна мотивація, суспільна корисність, стеничні емоційні переживання; в осіб з високою мотивацією до досягнення успіху визначаються: локус контролю життя, комунікативна толерантність, загальножиттєва ідеальна мотивація, загальножиттєва реальна мотивація, підтримка життєзабезпечення, соціальний статус, загальна активність, робоча ідеальна мотивація, творча активність, спілкування, осмисленість життя, результат життя, мета у житті, процес життя, робоча реальна мотивація, суспільна корисність, стеничні емоційні переживання; у педагогічних працівників з надвисокою мотивацією до успіху педагогічну толерантність серед осіб з надвисоким рівнем мотивації до досягнення успіху у комплексі їх особистісних характеристик найбільшою мірою визначаються: орієнтація на владу, орієнтація на результат, локус контролю життя, комунікативна толерантність, загальножиттєва ідеальна мотивація, загальножиттєва реальна мотивація, підтримка життєзабезпечення, соціальний статус, загальна активність, робоча ідеальна мотивація, творча активність, спілкування.

Результати дослідження можна використати в подальшому вивченні мотивації особистості, покращення рівня професійної толерантності особистості, а також для розробки програми підвищення рівня толерантності фахівців, що працюють в системі відносин «людина – людина».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наследов А. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. Учеб. пособие. / А. Наследов. – СПб. : Речь, 2004. – 392 с.
2. Сидоренко Е. Методы математической обработки в психологии / Е. Сидоренко. – СПб. : ООО «Речь», 2001. – 350 с.